

Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду

На седници Одељења за међународне студије, одржаној 24. јуна 2024. године, констатовано је да је кандидат мр Дарио Кршић завршио писање докторске дисертације под насловом „Српско-хрватски односи до 1945. године: узроци нетрпељивости“, под менторством проф. др Драгана Р. Симића. Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 27. јуна 2024. године именована је Комисија за оцену докторске дисертације у саставу: академик проф. др Мира Радојевић, проф. др Саша Мишић и доц. др Милан Крстић.

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу мишљења свих њених чланова Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси следећи:

Извештај о докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату

Дарио Кршић је рођен 17. октобра 1970. године у Копривници, Република Хрватска. До 1991. године студирао је на Факултету политичких знаности Свеучилишта у Загребу, где је уписао трећу годину студија Одбране и заштите. Због ратних околности преселио се у Београд, наставивши студирање на Факултету одбране и заштите Универзитета у Београду, где је 1995. године веома успешно (оценом 10) одбранио дипломски рад из предмета Војна историја, под називом „Место и улога Војне крајине од XVI до XIX века“.

Након више година рада на пословима обезбеђења лица и имовине (дипломатских и конзуларних објеката), академске 2001. уписује магистарске студије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду (Међународне студије). Од 2003. бави се анализом преговора „2+4“ о спољним аспектима уједињења Немачке, „теоријом игара“, као и утицајем информационих и комуникационих технологија на међународне односе (виртуелна дипломатија, е-преговарање, сајбер-ратовање). Године 2004. уписује последипломске специјалистичке студије на Факултету организационих наука Универзитета у Београду, област Електронско пословање и успешно их окончава 2006. године (просечна оцена 10,00), одбранивши специјалистички рад под називом „Електронско преговарање у међународним односима“. Године 2012, на Факултету политичких наука у Београду, под менторством проф. др Драгана Симића, веома успешно је одбранио магистарску тезу под називом „Утицај осећања страха на насилно понашање Немачког Царства и Републике Француске у Првом светском рату“ и стиче звање магистра политичких наука (просечна оцена 10,00). Академске 2020/2021. уписује докторске студије политикологије – међународне и европске студије.

Од 2006. године објављује текстове у часописима „Интернет огледало“ и „Е-Магазин“ из области е-Дипломатије, е-Преговарања, е-Владе, е-Психологије и сајбер-ратовања. У коауторству с проф. др Војканом Васковићем објавио је 2009. године монографију под називом „Дипломатија и преговарање у информационом друштву: е-Diplomacy & е-Negotiation“, која је служила као помоћни уџбеник из предмета е-Влада на постдипломским студијама Факултета организационих наука Универзитета у Београду. Такође, објавио је десет радова у научним часописима категорије М51, М52, М53 и зборницима са међународних научних конференција.

Припрема монографију о учествовању крајишких војних трупа у Тридесетогодишњем рату и биографију аустријског фелдмаршала Годора пл. Милутиновића Вишњегорског. Почетком 2024. завршио је уређивање превода књиге Филипа Винсента (Philip Vincent) „Нарицања Немачке“ („The Lamentations of Germany“).

Области интересовања су му психологија међународних односа, војна историја и улога информационих и комуникационих технологија у дипломатији и преговарању. Као медијатор с лиценцом Министарства правде Републике Србије, бави се алтернативним начинима решавања спорова. Служи се енглеским и немачким језиком.

Објављени радови кандидата:

Монографије

- Војкан Васковић, Дарио Кршић, *Дипломатија и преговарање у информационом друштву: e-Diplomacy & e-Negotiation*, Прометеј, Београд, 2009. (ISBN 978-86-82363-89-7).

Радови објављени у часописима националног значаја

- Војкан Васковић, Дарио Кршић, „Системи за електронско преговарање“, *Management*, Часопис за теорију и праксу менаџмента, Факултет организационих наука у Београду, 51/2009, стр. 13-19. (M52, ISSN 1820-0222);
- Војкан Васковић, Дарио Кршић, „Интернет технологије у дипломатији – виртуелна дипломатија“, *InfoM*, Часопис за информационе технологије и мултимедијалне системе, Факултет организационих наука у Београду, 29/2009, стр. 4-11. (M53, ISSN 1451-4397);
- Дарио О. Кршић, „Национални идентитети, етничка распрострањеност, антрополошке и културне особености Срба и Хрвата у путописима Јохана Георга Кола“, *Политичка ревија*, Часопис за политикологију, комуникологију и примењену политику, Институт за политичке студије, Београд, Вол. 44, Бр. 2/2015, стр. 85-110. (M51, ISSN 1451-4281);
- Дарио О. Кршић, „О Србима у Хабзбуршкој монархији у делима Јохана Георга Кола“, *Политичка ревија*, Часопис за политикологију, комуникологију и примењену политику, Институт за политичке студије, Београд, Вол. 45, Бр. 3/2015, стр. 51-76. (M51, ISSN 1451-4281);
- Дарио О. Кршић, „Утицај осећања страха на насилно понашање субјеката међународних односа“, *Национални интерес*, Часопис за национална и државна питања, Институт за политичке студије, Београд, Вол. 23, Бр. 2/2015, стр. 151-178. (M51, ISSN 1820-4996);
- Дарио О. Кршић, „Улога хрватских митологема у генерисању србофобије“, *Политичка ревија*, Часопис за политикологију, комуникологију и примењену политику, Институт за политичке студије, Београд, Вол. 66, Бр. 4/2020, стр. 121-144. (M51, ISSN 1451-4281);
- Дарио О. Кршић, „Улога хрватских митологема у генерисању србофобије: Хрватска као „предзиђе хришћанства“ и Срби као „Власи“, *Политичка ревија*, Часопис за политикологију, комуникологију и примењену политику, Институт за политичке студије, Београд, Вол. 67, Бр. 1/2021, стр. 85-106. (M51, ISSN 1451-4281);
- Дарио О. Кршић, „Допринос Теодора пл. Милутиновића Вишњегорског и крајишких Срба у ослобађању Илирских провинција до краја 1813. године“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, Вол. 69, Бр. 3/2021, стр. 199-216. (M51, ISSN 1451-4281);
- Дарио О. Кршић, „Улога Теодора пл. Милутиновића Вишњегорског и крајишких Срба у ослобађању Далмације, Дубровника и Боке Которске од Наполеонове војске“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, Вол. 70, Бр. 4/2021, стр. 273-291. (M51, ISSN 1451-4281);

Радови у зборницима с међународних научних скупова

- Дарио Кршић, „Улога хрватских митологема и истраживања о етничким, антрополошким и генетским разликама између Срба и Хрвата у генерисању србофобије“, *Три вијека Војне крајине: на бранику хришћанства*, Зборник радова с научног скупа (Бања Лука, 15. и 16. мај 2018), Академија наука и умјетности Републике Српске – Крајишки културни центар „Свети Сава“, Бања Лука, 2022, стр. 327-395 (ISBN 978-99976-611-5-9).

Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата мр Дарија Кршића под насловом „Српско-хрватски односи до 1945. године: узроци нетрпељивости“ написана је на 980 страна стандардног формата (А4 формат; фонт: Cambria; проред: 1; маргине: 20 мм), од којих је 881 страна основног текста. Остатак чине насловне стране, изјава захвалности, сажетак, садржај, листа скраћеница, списак табела, графикона, дијаграма и слика, списак коришћене литературе (укупно 1.305 библиографских одредница, укључујући монографије, уџбенике, тематске зборнике, научне радове, новинске чланке, архивску грађу и изворе с интернета на српском и страним језицима).

Поред увода и закључка, дисертација садржи седам основних поглавља: „Осећање нетрпељивости у међународним односима“, „Историографске, етнолошке, лингвистичке, етимолошке, етнопсихолошке, антрополошке и генетске теорије о разликама између Срба и Хрвата“, „Српско-хрватска прожимања до почетка XIX века: рана изворишта србофобије и кроатофобије“, „Српско-хрватски односи од почетка XIX века до Првог светског рата: генеза српско-хрватске нетрпељивости“, „Српско-хрватски односи у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевини Југославији: антагонизми уједињених супротности“, „Српско-хрватски односи у Другом светском рату: издаја, злочин и освета“, „Услови за српско-хрватску сарадњу и помирење“.

Докторска дисертација мр Дарија Кршића представља заокружену целину у научном, стручном и методолошком смислу. Закључци дисертације поткрепљени су ваљаном аргументацијом. Основна теоријска и практична полазишта заснована су на обимној литератури и бројним изворима. Кандидат је користио монографије и научне и стручне радове великог броја страних и домаћих аутора, медијске изворе и међународне документе.

Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске тезе мр Дарија Кршића су неуралгичне тачке у историји српско-хрватских односа, односно идеолошко-политичке, религијске, економске, културне различитости и антагонизми као узроци нетрпељивости. Из аспекта реалистичких и психолошко-инстинктивистичких теорија међународних односа разматра се „спирала сукоба“ Срба и Хрвата, то јест анализирају се исходишта србофобије и кроатофобије, од првих историографских трагова међусобних колизија до 1945. године.

Кандидат употребљава мултидисциплинарни приступ на различитим равнима: етничкој, религијској, политичкој, идеолошкој, војној, дипломатској, економској, културној, интелектуалној, информативној и другима. Такође, предмет анализе су и нижи интензитети српско-хрватских сукобљавања, који подразумевају употребу економских, психолошких и медијских инструмената. Посебно се анализира улога моћних субјеката међународних односа у индукцији српско-хрватских анимозитета.

Испитује се пресудна улога хрватске и српске историографије у конструисању митологема, временом утканих у „колективно сећање“ Хрвата и Срба, од којих су настали фактоиди као основе хрватских и српских научних догми. Врши се компарација резултата познатијих етнолошких, антрополошких и новијих генетских истраживања Срба и Хрвата с наведеним митологемама и подацима из валидних историјских извора.

У расветљавању утицаја стимулусних ситуација кључних за развој међусобног неповерења и нетрпељивости, кандидат користи психолошки модел „фобоцентричне петље“, утемељен у теорији трансакционе анализе. На крају разматра услове за помирење и сарадњу Срба и Хрвата, предлажући модел „истином до помирења“.

Кључно истраживачко питање на које кандидат у раду одговара гласи: *Да ли су страхови индуковани историјом оружаних и неоружаних сукоба, услед идеолошко-политичких, економских, религијских, етноантрополошких и културолошких различитости узроковали нетрпељивост између Срба и Хрвата?* Поред основног истраживачког питања, кандидат истражује и следећа:

- Да ли је нетрпељивост између Срба и Хрвата генерисана пре 19. века?
- Каква је улога митологема хрватске и српске историографије у индуковању међусобне нетрпељивости?
 - Зашто су етничке и религијске конверзије од 17. до 20. века на Западном Балкану додатно подстицале србофобију и кроатофобију?
 - Који су мотиви и размери геноцида почињени над Србима у Независној Држави Хрватској?
 - Да ли су трансгенерацијски пренесене трауме из Другог светског рата утицале на избијање Грађанског рата у Хрватској (1991-1995)?
 - Да ли су „комисије за истину“ биле ефикасне као механизми помирења између Срба и Хрвата и треба ли формирати Међуакадемијску комисију САНУ и ХАЗУ у сврху усаглашавања заједничког историјског наратива?

Временско одређење предмета истраживања обухвата раздобље од митских и првих историографски забележених конфликта Срба и Хрвата до 1945. године, тј. до краја Другог светског рата.

Просторно одређење предмета истраживања, с обзиром на општу хипотезу дисертације, упућује на опсег од западних граница Републике Хрватске до источних граница Републике Србије. Фокус је усмерен на просторе бивших аустријских круновина Славоније, Хрватске и Далмације, Јужне Угарске (Војводства Србије и Тамишког Баната; Војводине), Босне и Херцеговине, Црне Горе и Рашког округа.

Научна област у оквиру којег је спроведено истраживање у ширем смислу припада науци о међународним односима. Кандидат полази од теза **реалистичких школа**, које уважавају значај емоција у светској политици и запажањима да је „колективно понашање“ нација-држава, кључних актера у анархичном међународном систему, неодвојиво од људских осећања. Истраживање се базира и на одредницама **психолошко-инстинктивистичких теорија међународних односа**, као и савременој **теорији психолошког конструктивизма**, које представљају основу дисциплинарног одређења предмета истраживања.

Примарни научни циљеви ове докторске тезе су **научна дескрипција и научно објашњење**. Када је реч о дескрипцији, кандидат мр Дарио Кршић описује: различите научне погледе на утицај емоција страха и нетрпељивости у потицању насиља у међународним односима; етимолошке, историографске, етнопсихолошке, антрополошке и генетске теорије о разликама између Срба и Хрвата; дебате српских, хрватских и страних истраживача у вези генезе србофобије и кроатофобије; разматрања националних идентитета у 19. веку кроз етнографске и статистичке радове; интересе великих сила, транснационалних и националних религијских субјеката међународних односа на посматраном простору; преглед српских и хрватских великонационалних

пројеката; последице насилног понашања Срба и Хрвата током историје, а нарочито у раздобљу Другог светског рата.

Други, али по хијерархији виши циљ дисертације, јесте **научно објашњење**. У дисертацији мр Дарио Кршић објашњава неколико важних питања која се тичу расветљавања узрока српско-хрватске нетрпељивости: улогу емоције страха (према одредницама „терор-менаџмент теорије“) као примарног окидача српско-хрватске нетрпељивости; повезаност српско-хрватских анимозитета с историјским конструктима и митологемима; вештачко креирање „колективних сећања“ Хрвата; методе које су користили моћни међународни субјекти (велике силе и транснационални и национални религијски актери) у генерисању српско-хрватске омразе; међузависност емоције страха, нетрпељивости и насилног понашања Срба и Хрвата психолошким моделом „фобоцентричне петље“.

Поред поменутих научних циљева, кандидат користи и **научну класификацију и типологизацију** (врсте и степене српско-хрватске нетрпељивости током историје), а у одређеној мери и **научно предвиђање** развоја српско-хрватских односа, ослањено на тезе Џорџа Фридмана (George Friedman), који предвиђа даље заоштравање српско-хрватских односа до 2045. године и „психоисторијске дијагнозе“ Ричарда Морока (Richard Morrock).

Друштвени циљеви ове дисертације су вишеструки. Кандидат сматра да је изузетно важно политичким одлучиоцима у Републици Србији представити психоисторију српско-хрватских сукоба, а тиме и расветлити узроке међусобне нетрпељивости, пошто су то нека од најзначајнијих питања наше прошлости, пресудна за савремену етнографску слику Западног Балкана, као и политички, економски и културни положај Републике Србије у Европи. Кандидат истиче да је преиспитивање досадашњих и изналажење нових механизма српско-хрватског помирења на основу утврђених узрока нетрпељивости, један од виталних националних интереса Републике Србије.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотетички оквир у докторској дисертацији „Српско-хрватски односи до 1945. године: узроци нетрпељивости“ састоји се из једне генералне и седам посебних хипотеза. Овде наводимо хипотезе на начин како су изнете у уводном делу докторске дисертације.

Генерална хипотеза – Нетрпељивост између Срба и Хрвата, узрокована страховима индукваних историјом оружаних и неоружаних сукоба, идеолошко-политичким, религијским, економским и културним различитостима и антагонизмима, континуирано подстицана од стране моћних међународних субјеката, детерминисала је српско-хрватске односе до 1945. године, чиме је сужен опсег за изналажење ефикасних механизма који би омогућили услове за трајно помирење и сарадњу, заснованих на обостраном поверењу.

Прва посебна хипотеза – Нетрпељивост између Срба и Хрвата инхибирана је осећањем страха од угрожености виталних националних вредности и интереса, при чему се извор опасности сматрао ирационално-деструктивним, што је подстицало насиље као адаптивно понашање. *Појединачне хипотезе:* 1) Српско-хрватски односи ординирају унутар „зачараног круга“ (*circulus vitiosus*) обостране несигурности, која се може појаснити психолошким моделом „фобоцентричне петље“; 2) Српско-хрватске нетрпељивости достизале су степен мржње, што је подстакнуло обострано екстремно насилно понашање.

Друга посебна хипотеза – Узроци српско-хрватске нетрпељивости произилазе из политичких, религијских, културних и економских различитости и антагонизама, а последица су и активности моћних националних и транснационалних субјеката међународних односа, који су у српско-хрватским сукобима налазили сопствене интересе током историје. *Појединачне хипотезе:* 1)

Нетолеранција високог католичког свештенства према досељеним православним Србима и покушаји унијаћења због страха од ширења православног хришћанства, као и неуспешни покушаји хрватских властелина да остваре потпуну контролу власти над Србима, зачеци су србофобије; 2) Католичка црква спроводила је кроатизацију католичких Срба у спрези с Бечким двором, подстичући нетрпељивост према православним Србима; 3) Хрвати и крајишки Срби живели су у другачијем друштвено-политичком, културном и економском миљеу у односу на већи број Срба који су остали под османлијском окупацијом, што се негативно одразило на свеукупне српско-хрватске односе; 4) Економске подвојености између Хрвата и Срба настају на подручју Војне крајине, где Срби добијају различите политичке и економске привилегије и повластице; 5) Следбеници правашке идеологије Анте Старчевића били су вектори хрватског шовинизма; 6) Хрватски научни ауторитети у 19. и 20. веку конструисали су митолегеме и уткали их у „колективно сећање“ хрватске нације, у већој мери него што је то био случај у српској историографији; 7) Срби и Хрвати базирају током 19. века национални идентитет на религијском критеријуму разликовања; 8) Иза политичких превирања на Балкану која су индуковала кроатофобију и србофобију, стајале су Француска, Русија, Прусија, Аустроугарска, Велика Британија, а после 1871. уједињена Немачка и Италија.

Трећа посебна хипотеза – Срби и Хрвати израстали су као народи и нације у ауторитарним друштвеним односима, како у патријархалним породицама као елементарним заједницама, тако и у аутократским државама као политичким заједницама, што је обликовало њихов етноцентрични ментални склоп.

Четврта посебна хипотеза – Хрватски војници у саставу Оружаних снага Аустроугарске починили су ратне злочине над српским цивилима и ратним заробљеницима у Краљевини Србији током Првог светског рата, што је додатно допринело развоју кроатофобије.

Пета посебна хипотеза – У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевини Југославији српска политичка елита супротставила се унитаристичком идеологијом и централистичким уређењем државе хрватским конфедералистичким и сепаратистичким тежњама, чиме су додатно радикализовани српско-хрватски односи.

Шеста посебна хипотеза – Припадници Хрватских оружаних снага у Независној Држави Хрватској, припремали су и извршили геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима у Другом светском рату, док су оружане снаге Југословенске војске у отаџбини и друге српске устаничке војне формације починиле појединачне и масовне ратне злочине над заробљеним припадницима Хрватских оружаних снага и хрватским цивилима. *Појединачне хипотезе:* 1) Код хрватских екстремних националиста постојала је геноцидна намера (*dolus specialis*), с циљем да се потпуно или делимично униште Срби; 2) Геноцид у НДХ нанео је ненадокнадиве демографске, материјално-економске и културне губитке српском народу, што је „трансгенерацијским преносом траума“ утицало и на српско-хрватске односе у социјалистичкој Југославији, те избијање Грађанског рата у Хрватској и Босни и Херцеговини; 3) Устаничке српске војне формације извршиле су ратне злочине и злочине против човечности над Хрватима, због освете и застрашивања, који су повремено прерастали и у систематске злочине.

Седма посебна хипотеза – Успешнију и трајнију српско-хрватску сарадњу могуће је подстакнути применом модела „истином до помирења“, што подразумева учешће највиших државних институција у Републици Србији и Републици Хрватској у формирању Међуакадемијске комисије САНУ и ХАЗУ. *Појединачне хипотезе:* 1) „Заједнички наратив“ којег би установиле САНУ и ХАЗУ мора да буде базиран на историјским чињеницама; 2) Имплементацијом „заједничког наратива“ на локалним, регионалним и националним нивоима друштва, теоретски је могуће помирити Србе и Хрвате.

Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Докторска дисертација мр Дарија Кршића се састоји из увода, седам посебних поглавља и закључка.

У уводном делу рада, уз проблем истраживања, дефинишу се предмет и циљеви истраживања. Постављени хипотетички оквир истраживања, методе које су током истраживања коришћене, као и очекивани резултати истраживања, такође су објашњени у уводу. Појашњава се оправданост предузетог истраживања и очекивани научни и друштвени значај. Представља се и сажети преглед структуре дисертације по поглављима.

Прво поглавље чине четири целине. Почетна је посвећена појмовним одређењима осећања нетрпељивости, почевши од општих дефиниција и класификација емоција преузетих из теорије трансакционе анализе и других психолошких праваца, с посебним освртом на промишљања о „когнитивној тријади мржње“. Друга целина разматра осећања страха и нетрпељивости у реалистичким и психолошким теоријама међународних односа. У трећој целини посматрају се неурофизиолошки и генетски основи повезаности емоција страха, нетрпељивости и насилног понашања, као додатни индикатори, којима се доказују ови каузални односи. У четвртој целини посматра се међузависност осећања страха, осећања нетрпељивости и насилног понашања између нација-држава. У фокусу су филозофски, социолошки, психолошки и антрополошки ставови о интеракцији осећања страха и насилног понашања човека, као и утицај осећања страха и мржње на насилно понашање нација-држава. Дефинисаће се појмови моћи, рата и геноцида. Напошетку се појашњава могућност примене психолошког модела кружне емоционалне реакције у објашњењу утицаја нетрпељивости и страха на насилно понашање држава (модел „фобоцентричне петље“).

У *другом поглављу*, које се састоји од четири целине, разматрају се етимолошке, историографске, етнопсихолошке, антрополошке и генетске теорије о разликама између Срба и Хрвата, као могућим изворима антагонизама. Први део тиче се уводних напомена о међусобним анимозитетима и полемикама еминентних српских и хрватских историчара у вези покушаја да се установе корени омразе два блиска народа. Дефинишу се појмови идентитета, као извора смисла појединца, групе или народа, те прото-национални и национални идентитети. Друга целина посвећена је етимолошким посебностима српског и хрватског етнонима, њиховим тумачењима од стране разних аутора током векова, све до савременог доба, као битном одредницом етничког идентитета и предмету историјских спорења. Разматрају се теорије о пореклу Срба и Хрвата („словенске“, „српскословенске“, „аутохтонистичке“, „алтајско-источњачке“, „готско-германске“ и „иранске“). У трећој целини посматрају се антрополошке и етнопсихолошке теорије о српско-хрватским разнородностима, које кандидат сматра незаобилазним у истраживању које сукобе посматра из аспекта психолошких теорија. У четвртом делу пажња је посвећена савременим генетским теоријама, чији резултати се упоређују с антрополошким и етнопсихолошким, у настојању да се потврде или оповргну установљене различитости и могућности њиховог утицаја на србофобију и кроатофобију.

Треће поглавље подељено је на три целине. Прва се бави уводним разматрањима о коренима србофобије и кроатофобије пре 19. века. Друга целина посматра етничка кретања, културне разлике и религијске сукобе на простору Западног Балкана пре провале Османлија. Кандидат установљава да између средњовековних етничких и савремених нација 19. века постоји континуитет, односно да су ратови и револуције мењале свет на темељима прошлости, а оно што је везивало етничкост пре и после њих била је традиција. Трећа целина разматра српско-хрватске односе од XIV до XIX века, пре свега сеобе Срба и њихове борбе за очување етничког и религијског идентитета у новонасељеним подручјима. Кандидат појашњава последице османлијске инвазије, стварање Војне крајине, етничка прожимања, промене етничких

идентитета, економске и културне разлике између придошлих Срба и домицилног хрватског и словинског становништва. Буне крајишких Срба за одбрану привилегија имају истакнуто место у овом поглављу. Фокус је и на улози моћних субјеката међународних односа у потицању српско-хрватских сукоба до почетка XIX века, посебно Аустријског Царства, Римокатоличке и Православне цркве. Такође, кандидат разматра и једну од централних неуралгичних тачака у српско-хрватским односима: питање „историјског права“ на Босну и Херцеговину.

У четвртом поглављу, сачињеном од пет целина, разматрају се српско-хрватски односи од почетка XIX века до Првог светског рата; доба ескалације и ширења српско-хрватске нетрпељивости на шире друштвене слојеве. Први део бави се националним идентитетима и етничкој распрострањености Срба и Хрвата у XIX веку, уз више страних извештаја, званичних статистика, путописа. У фокусу је и мнемонизам Срба и Хрвата. Разматрају се историјске чињенице, митологеме и њихов значај за „колективно сећање“ и хомогенизацију нација. Расправља се о идентитетским посебностима на којима су Срби и Хрвати оформили савремене нације: Срби као „прото-нација“ и Хрвати као симбиоза више народа католичке конфесије. Односно, посматрају се два концепта, западни и источни појам нације, у складу с енглеско-француским моделом националног развоја (civic nation) и с немачким (ethnic nation). Кандидат посебну пажњу посвећује разматрању еволуције великосрпске и великохрватске идеологије. У другој целини анализирају се српско-хрватски политички, религијски, економски и културни сукоби до 1848. године. Трећа целина посматра српско-хрватске политичке, религијске, економске и културне сукобе од 1848. године до краја XIX века, тј. у кључном раздобљу развоја српско-хрватске нетрпељивости. Нагласак је на анализирању великонационалних концепата – српског „светог права историческог“ и хрватског „државног и повијесног права“. Кандидат потом анализира понашање Срба и Хрвата током „Источне кризе“ и борбу Срба у Троједници за очување националног идентитета. Разматра и економске и културне различитости у посматраном времену, као стимулусе или „фобичне жиге“. У четвртој целини кандидат сагледава политичке, религијске, економске и културне сукобе двају народа од почетка XX века до краја Првог светског рата, све до првих облика насилног понашања током антисрпских демонстрација у Загребу, као и ратне злочине хрватских јединица у саставу аустроугарске војске почињене у Краљевини Србији. Последња целина посвећена је улози моћним међународним актерима у потицању српско-хрватских нетрпељивости од почетка XIX века до Првог светског рата. Кандидат фокусира пажњу на акције Римокатоличке цркве и њене интересе, као и геополитичке турбуленције на Балкану од Наполеонових ратова. Испитују се и економски и демографски чиниоци србофобије и кроатофобије, а потом се српско-хрватски антагонизми додатно појашњавају психолошким моделом „фобоцентричне петље“.

У петом поглављу, сачињеном од шест целина, кандидат разматра српско-хрватске антагонизме у југословенској монархији, од краја Првог светског рата до почетка Другог светског рата. Први део посвећен је улози Срба и Хрвата у формирању заједничке југословенске државе, тј. историји југословенске идеје и процесу југословенског уједињења. Друга целина расправља о српско-хрватским политичким сукобима у југословенској монархији. Окосницу чине два основна питања која су оптерећивала српско-хрватске односе у краљевини – национално и уставно, тј. супротности око националног и државноправног уређења земље. Посебну пажњу кандидат обраћа настанку хрватског усташког покрета и спреге са следбеницима комунистичке идеологије у земљи. У трећој целини окосница разматрања су српско-хрватски религијски сукоби у истом раздобљу. Српско-хрватске економске разлике у југословенској монархији посматрају се у четвртој целини овог поглавља, с тежиштем на анализи општег привредног стања у земљи и економским подвојеностима. Пети део поглавља бави се анализом српско-хрватских културних распоућености у монархији. У свим целинама кандидат разматра активности моћних субјеката међународних односа у потицању српско-

хрватских сукоба, нарочито дипломатско-политичке и економске акције непријатељски настројених суседа (Италије, Мађарске, Аустрије и Бугарске), као и великих сила (Велике Британије, Немачке, Француске и Совјетског Савеза). У шестом делу поглавља приказан је модел „фобоцентричне петље“ од 1918. до 1941. године, што је својеврсни закључак, психолошко појашњење српско-хрватских антагонизама у посматраном периоду.

Шесто поглавље, састављено од осам целина, бави се анализом српско-хрватских односа у Другом светском рату. Кандидат у првој целини анализира понашање Срба и Хрвата у Априлском рату, с фокусом на непосредним узроцима слома Краљевине Југославије и успостави Независне Државе Хрватске. Други део посвећен је разматрању улоге Срба и Хрвата у антифашистичким и колаборационистичким покретима током Другог светског рата. Кандидат сматра да се у хрватској и српској историографској литератури, услед идеолошких предрасуда и стереотипа, јављају конструкти и „петрификована“ историја, а овај период је уједно чести узрок спорова у српско-хрватском научном дискурсу, али и у расправама унутар научних заједница обају народа. У трећој целини разматра се геноцидна политика Независне Државе Хрватске, као једна од „никада завршених тема“ у историјској науци. Четврти део обрађује злочине српских устаничких снага (четника и партизана) над Хрватима (и похрваћеним Бошњацима) у Другом светском рату, њиховим узроцима, обиму и методама извршења. Злочини Народноослободилачке војске над Хрватима, Србима и заробљеним окупаторским војницима, тзв. „леве грешке“, тема су петог дела поглавља. Шести део анализира религијске односе Срба и Хрвата у Другом светском рату, односно прекрштавање Срба и културоцидну политику Католичке цркве у НДХ. У седмој целини кандидат представља статистику „југословенског демоцида“ према Рудолфу Рамелу (Rudolph Joseph Rummel), сматрајући да то доприноси научној и политичкој објективности дисертације због два разлога: 1) Рудолф Рамел, амерички универзитетски професор међународних односа и истакнути научник (номинован за Нобелову награду за мир), користио је педесет извора у изради укупне статистике „југословенског демоцида“, чији аутори су били припадници различитих нација и политичких опредељења, што омогућава прегледност и могућност боље анализе представљеног броја жртава; 2) Рудолф Рамел се залагао за концепт „демоцида“, који надопуњује концепт геноцида, укључивањем политицида и масовних убистава. У последњој осмој целини приказан је модел српско-хрватске „фобоцентричне петље“ од 1941. до 1945. године, како би се додатно, из психолошког аспекта, појаснили узроци српско-хрватских нетрпељивости.

Седмо поглавље подељено је у три целине. У првој и другој посматрају се „неуралгичне тачке“ од завршетка Другог светског рата до савременог доба. Мада се у прве две целине превазилази временски оквир предмета истраживања, кандидат наглашава да је било неопходно да се укратко обради, не само због свеобухватнијег сагледавања узрока српско-хрватских нетрпељивости, него због потребе да се предложи модел успешнијег механизма за српско-хрватско помирење и сарадњу, што је наведено у одобреној Пријави докторске дисертације. У првом делу разматрају се најбитније српско-хрватске „неуралгичне тачке“ у социјалистичкој Југославији на темељу модела „фобоцентричне петље“: политичке, културне, економске и религијске. Кандидат разматра установљавање граница федералних јединица по свршетку рата, Декларацију о хрватском језику, Масовни покрет у Хрватској, Устав СФРЈ из 1974. године, политичку, безбедносну и економску кризу у посттитоистичкој ери, те оружани сукоб између Хрвата и Срба у Ратовима за југословенско наслеђе. Друга целина представља преглед српско-хрватских колизија од краја Грађанског рата у Хрватској до савременог доба. Посматра се наставак међусобних супротстављености на политичком, економском, религијском и културном пољу, односно обриси нове „фобоцентричне петље“. Последњи, трећи део, кандидат је посветио условима за успостављање трајнијег српско-хрватског поверења и сарадње. Разматра досадашње активности на том пољу и предлаже институционализацију процеса помирења, применом

психолошког модела „истином до помирења“, односно формирање Међуакадемијске комисије Српске академије наука и уметности и Хрватске академије наука и уметности, као дела шире стратегије суочавања с прошлошћу. Предлаже да Међуакадемијска комисија преиспита свеукупну историју српско-хрватских односа и расветли неуралгичне тачке, како би се на основу добијених резултата креирала заједничка нарација и претворила у политичку праксу на локалним, регионалним и националним нивоима, чиме би се створила чвршћа основа за трајно помирење двају народа.

У закључном делу дисертације сумирају се постигнути резултати из претходних поглавља, уз појашњење да ли су почетни хипотетички ставови делимично или потпуно потврђени.

Методe које су примењене у истраживању

Због комплексности предмета истраживања, теоријски оквир је мултидисциплинарног карактера, што је захтевало да кандидат примени већи број научних метода истраживања. Кандидат, осим политиколошких, користи научне приступе психологије, социологије, антропологије, историје, генетике и других наука и научних дисциплина, што је било неопходно како би се из шире перспективе сагледао предмет истраживања. Као **основну општефилозофску методу** кандидат користи **бихевиоризам**, обзиром да се ради о истраживању у чијем средишту се налази политичка појава заснована на односу **дражи и реакције**. Кандидат сматра да је ова метода била погодна за истраживање, јер је њено становиште засновано на акцији и реакцији као плуралистичкој борби за опстанак, што је компатибилно и с теоријом трансакционе анализе, чији модел кружне емоционалне реакције је коришћен у истраживању, те стога што омогућава повезивање и **прожимање разних методолошких праваца**.

Приликом израде рада, кандидат користи највећи број метода научног мишљења и истраживања типичних за област политикологије и науку о међународним односима. Пре свега **анализу** (анализу садржаја, функционалну анализу и генеолошку или генетичку анализу), **синтезу, апстракцију, специјализацију, индукцију и дедукцију**.

Имајући у виду сложеност предмета истраживања, кандидат користи више **општенаучних метода** у прикупљању неопходних података и њиховој обради. Пошто је предмет истраживања политичка појава, у њеном испитивању полази се од **хипотетичко-дедуктивне методе, методе моделовања и статистичке методе**. **Хипотетичко-дедуктивна метода** је била погодна за коришћење у конкретном истраживању јер се ради о искуственој методи која почива на укупном друштвеном и научном искуству као сложеној целини; искуству које има својства општег, провереног и проверљивог; које се односи на прошлу и актуелну стварност. У овом случају то је заједничко историјско искуство Срба и Хрвата у трајању дужем од једног миленијума. Њен предмет односи се на природно окружење и природне појаве и процесе, које укључују и природност човека, друштвене процесе, појаве и односе (у овом истраживању фокус је био на српско-хрватским односима), међу којима су и они психичке природе (као и материјалне, културне и духовне). Стога је ова метода била погодна за конкретно истраживање, чији предмет су „психичке појаве и процеси“, њихова међузависност, али и спољни подражаји, стимулуси у виду културних, економских, религијских и политичких разлика, које су имале свој вишевековни каузалитет. Кандидат употребљава **методу моделовања**, као процес израде реалних, идеалних или идеализованих модела. У овом истраживању користи два психолошка модела. Први у појашњавању узрочно-последичних веза између српско-хрватских нетрпељивости и насиља (модел „фобоцентричне петље“), а други приказује метод постизања трајнијег помирења и стицања услова за успешнију сарадњу Срба и Хрвата (модел „истином до помирења“). **Компаративну методу** кандидат користи кроз цео рад, јер посматра идентичности, сличности и разлике између Срба и Хрвата, описује, класификује, врши типологизације, обогаћује дефиниције, генерализује, посматра

корелационе односе Срба и Хрвата до 1945. године. **Статистичку методу** кандидат такође користи кроз целу дисертацију, откривајући чиниоце који имају свој квантитативни израз у облику нумеричких дата, што се у овом раду користити за сазнавање квантитативних својстава, односа и кретања двају народа (успоређивање броја Срба с бројем Хрвата на посматраном подручју, од првих савремених статистичких прегледа до данас), економског развоја, броја културних институција, те нарочито броја страдалника у светским ратовима и Ратовима за југословенско наслеђе.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Имајући у виду основне показатеље научног значаја истраживања (дејство резултата на фонд научног и научно-теоријског сазнања, донети тог доприноса), можемо рећи да се научни значај овог рада налази у систематизовању постојећих и стицању нових научних сазнања о српско-хрватским антагонизмима до 1945. године. Пре свега, кандидат успешно расветљава најважније политичке, економске, религијске и културне узроке хрватско-српске нетрпељивости, али предлаже и конкретан модел помирења двају суседних народа („истином до помирења“). Осим свог хеуристичког доприноса, није изостао ни методолошки, тиме што се за објашњење српско-хрватске „спирале сукоба“ користи јединствени психолошки модел „фобоцентричне петље“, делимично базиран на поставкама психолошке теорије трансакционе анализе.

Једна од темељних стајалишта дисертације је да науку о међународним односима не би требало да задовољава само дескрипција међународних политичких појава и процеса, већ она мора да учествује у расветљавању законитости које владају у међународној политици. Ово мултидисциплинарно истраживање отвара другачији приступ посматрању српско-хрватских односа, чиме ће и његови резултати бити пријемчивији широј академској јавности, а не само теоретичарима и практичарима међународне политике.

Из аспекта реалистичких и психолошко-инстинктивистичких теорија међународних односа, ова дисертација даје свој допринос у виду бољег разумевања насилног понашања малобројних, етнички и језички блиских суседних народа и држава с трауматичном историјом, код којих су уместо потребе за трајним здруживањем и омоћавањем, побуђени међусобни страхови и анимозитети, који су довели до оружаних сукоба, па и геноцида. Осим тога, научни допринос не може да се пружи, ако у докторској дисертацији не постоји оригинална, самостална или модификација постојећих метода или нова класификација научне грађе, па и проширење постојећег круга чињеница. Ова дисертација испуњава сва три услова.

Рад је битан и актуелан због кључне улоге Срба и Хрвата у очувању мира и стабилности на просторима Западног Балкана, па као такав може да послужи као добра база за даља слична истраживања, не само у вези српско-хрватских односа, него и у ширем контексту разоткривања узрока међународних нетрпељивости и њиховог анулирања или ублажавања.

На крају, пошто на српском језику недостаје литература у којој је размотрена „тотална историја“ српско-хрватских односа до 1945. године и генеза српско-хрватске нетрпељивости, а потом предложен и механизам помирења између Срба и Хрвата, докторска дисертација „Српско-хрватски односи до 1945. године: узроци нетрпељивости“ ће допринети проширењу постојећег научног фонда у Републици Србији.

Закључак

1. На основу изведеног истраживања, може се тврдити да је кандидат показао смисао за научно-истраживачки рад и продубљено разумевање узрока српско-хрватских

нетрпељивости. Одабрана тема докторске дисертације је актуелна, научно потребна, друштвено оправдана и у складу је са до сада показаним научним интересовањем мр Дарија Кршића, способностима кандидата и његовим професионалним опредељењем. Она представља самосталан истраживачки рад о српско-хрватским односима до 1945. и узроцима нетрпељивости између двају народа.

2. У дисертацији је приметна амбиција кандидата, како у погледу научних циљева (заступљеност сва три циља – дескрипције, објашњења, предвиђања), тако и у погледу схватања друштвене потребе да се истражи предмет дисертације. Реч је о изузетно актуелном истраживању које може бити од научне и шире друштвене користи и подстицај за даља научна истраживања узрока међународних нетрпељивости, историје српско-хрватских односа и механизма за међународно помирење.

3. Структура садржаја дисертације поштује принципе општости и конкретизације истраживања и начела прецизности, реалности и ограничења. Она омогућава свођење предмета истраживања у научно прихватљиве оквире за спознају и одређење појава, и приказ резултата истраживања. Садржај предмета дисертације је правилно структуриран, те омогућава реализацију постављених циљева.

4. Приложена литература дала је веома добру грађу за израду докторске дисертације, те учвршћује закључак Комисије о свеобухватно исправној методолошкој усмерености кандидата.

5. Постигнути резултати истраживања кандидата мр Дарија Кршића представљају драгоцен, изузетан допринос, како у смислу ваљаног обухвата теме, тако и у стварању могућности њеног даљег и још дубљег сагледавања.

Анализом и критичком оценом докторске дисертације, Комисија закључује да је дисертација мр Дарија Кршића написана у складу са усвојеном пријавом и одобрењем Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду. На основу укупне и критичке оцене садржаја докторске дисертације, чланови Комисије оцењују да докторска дисертација кандидата мр Дарија Кршића представља самостално научно дело, па су се у складу са тим стекли сви неопходни услови за њену јавну одбрану.

У Београду, 2. децембра 2024. године.

Комисија за оцену дисертације:

1. академик проф. др Мира Радојевић, члан

2. проф. др Саша Мишић, члан

3. доц. др Милан Крстић, члан